

לדונלד טראמפ הוא שלח יצירת
זכוכית ב־8,000 חלקים, לחנות של
ויקטוריה בקהאם הוא עיצב מסלול
דוגמנות מזכוכית, ואת ההיסטוריה
היהודית הוא תרגם למאה
טונות של זכוכית שהוצבו
סמוך לכותל. אבל האמן
הבינלאומי ג'רמי לנגפורד
מרגיש שלפעמים מנסים
לסתום לו את הפה,
ואת המחאה שלו נגד
הפוליטיקלי־קורקט
הוא מביע כמובן
באמצעות זכוכית

שקויפיות מלאה

ריקי רט | צילום: אריק סולטן

מעמדים כחוב

צילום: חלקים היצירות

כדי להציב בשלום את "עמוד הכיסופים" (מימין) היה צורך להכין תשתית בטון, וכשחפרו לשם כך בקרקע נתגלה מקווה שלם מימי החשמנואים וקיר מתקופת בית ראשון. לבסוף נתלה העמוד מן התקרה. "המהנדס שליווה את הפרויקט בדק ומצא שעל הבנייה של הורדוס אפשר לסמוך, ושהקירות יצליחו לשאת את המעמסה. זו הייתה הפעם הראשונה שעבדתי מול אדריכל הרויאני"

העובדים והשבים ברחובות רמת-גן הביטו בתיומן בגבר החבוש בכובע ברט, שתמרן בין הולכי הרגל, התמרויים והאופנועים החונים על המדרכה כשהוא גורד גדרום עץ ענק. הם לא היו יכולים לשער מה עומד להתלות על הגדרום הזה: עבודת זוכית ערינה ומפסלת, אחת מהיצירות היפהפיות שהקיבו לנגפורד, האיש כברט, את התואר "אמן זוכית בינלאומי". מי שרצה לחוות ביצירה המלאה, על שני חלקיה, יוכל לשים פעמיו בימים אלה לתערוכה "זוכית ישראלית" במוזיאון ארץ ישראל בתל-אביב, שם הוצב המיצג של לנגפורד בין מאה עבודות של אמני הזוכיות המובילים במדינה. אחרי שהספיק להציג במוזיאונים הגדולים בעולם, להכין עבודות זוכיות שהוצגו מלונות כמו הילטון מייפריד בלונדון ו"ארבע העונות" במיאמי, לבנות מסלול דוגמנות עשוי זוכיות לחנות של ויקטוריה בקהאם בבורליהילס וליצור את מיצג "שרשרת החרות" שבמנהרת הכותל, הריגיש לנגפורד שיש כוחות שעומדים מולו וחוסמים אותו. הוא התנדך זוכית, פיסל, עיצב וליטש, והפעם כרי להעביר מסר של מחאה.

"היצירה הזו היא ביטוי של תחושת תסכול שהולכת איתי זה הרבה זמן, ומתחדדת בתקופה האחרונה: תחושה ש'חופש הביטוי' זו סיסמה עקה", אומר לנגפורד. "חופש הביטוי עומד על הגדרום ונחנק, או אולי מותק. יש היום כל מיני קבוצות שדוגלות בחופש הביטוי, אבל רק כל עוד זה תואם את השקפתן ולומן. אני מרגיש צורך להילחם בשבילי ובשביל אמנים אחרים על הזכות לומר את מה שיש להם לומר."

אתה מרגיש שמשתוקק אתך? "אני מרגיש שהפוליטיקליקורקט הורג אותנו. אני לא מדבר רק על המצב בארץ. בכל העולם אפשר לראות שאם אמנים מנסים להשמיע אמירה פוליטית שלא תואמת את המיינסטרים השולט באותו רגע, הם יכולים להיות אבודים. זה קורה מכל הצדדים ומכל העמדות. מי ששולט גומר אותך, אם אתה לא חושב כמוהו. "אני יוצר הרבה באנגליה. אם מישור יכין יצירה שרק רומזת שיש שם ברלנות של האסלאם הקיצוני, ישימו עליו תווית שלילית של גזענות. אפילו שוו המציאות, בשם הפוליטיקליקורקט אסור להתריע עליה. לכן היצירה שלי היא גם מחאה וגם אזוהיה. היום שולטת קבוצה מסוימת ברעוה, מחו זה יכול להתהפך, ואסור להשתיק שום רעה."

חיוך מפלסטיק וסכין בגב

לנגפורד נולד בלונדון למשפחה יהודית ציונית. אמו שירלי הייתה רקנית, ואביו בארי היה במאי טלוויזיה ומעריך ומפרסם שעבד עם הביטלס, דיוויד בואי, הרולינג סטונז ושריה של אמנים ידועים נוספים. אחותו היחידה של ג'רמי היא קרוליין לנגפורד, שהייתה נשואה לאסי דיין.

נגיל שבועיים נודד ג'רמי בעקבות עבודתם של חוריי. בתשע שנות חייו הראשונות הספיק להגנדר בלא פחות מעשרים בתים ברחבי אנגליה. אחד כך עברה המשפחה לאוסטרליה, ואז חזרה לאנגליה ושוב לאוסטרליה. ב-1972, כשג'רמי היה בן 15, קיבל אביו שתי הצעות עבודה: הראשונה הייתה חוזה עבודה לשנה בטלוויזיה בלבנון, והשנייה – להקים בישראל טלוויזיה יש מאין. בארי לנגפורד אמר ללבנונים "אני יהודי, מה תעשו איתי אחרי שנה?", ועלה ארצה. "הוא היה ציוני ברם", אומר בנו. "עוד בזמן הקמת המדינה הוא ישב בכלא על הברחת נשק. ישראל תמיד הייתה חשובה לי."

את שנות נעוריו בילה ג'רמי עם משפחתו בנתניה, אך לא ממש הסתדר עם המנטליות הישראלית ובסיום התניח חזר ללונדון. כמו שאר בני משפחתו החליט לפנות לטלוויזיה. בגיל 18 התקבל לבית ספר לקולנוע בלונדון, אך כעבור זמן קצר הבין שהעולם הזה לא בשבילו. "הגדרתי את זה כחיוך של פלסטיק על הפנים וסכין בגב". הוא אומר. "הכול נראה יפה ונוצץ מבחוץ, אבל ההצלחה שלך תמיד עומדת על ערמה של גופות."

לנגפורד הצעיר נטש את עסקי הקולנוע לטובת לימוד מעמיק של התחום שהעסיק אותו כתחביב כבר מגיל 16, עת החל להתנדך בקבוקים בתנור קרמיקה וליצור מהם יצירות מגוונות. הוא פנה לאמן הזוכית האנגלי ג'ון מיילס והדאה לו את יצירותיו. מיילס הציע

לצעיר להיות השוליה שלו, ובמשך שנה חצי למד לנגפורד מהאמן את שיטות העבודה והעיצוב, וגם את ההיסטוריה של הזוכיות. "את כל הבסיס בעצם קיבלתי ממנו. הוא הכיר את כל הטכניקות, אפילו דברים שהיום כבר לא משתמשים בהם". לאחר פטירתו של מיילס נסע לנגפורד לטיול ממושך בדרום אמריקה. הוא היה יושב בברים, פותח בשוחות עם זרים ומספר על תחום היצירה שלו. תמיד היה מישור שהתעניין והזמין ממנו עבודה, מה שאפשר לנגפורד לממן את המשך המסע. לבסוף חזר לאנגליה, ושם הכין עבודות לבתיהם הפרטיים של בני המעמד הגבוה. בשנות השמונים חזר לארץ ופתח כאן את הסטודיו שלו. כיום הוא יוצר זוכיות לאנשים פרטיים ולמוסדות ציבור, לבתי כנסת, למלונות ולעסקים. כשאני שואלת אותו אם כאמנו הוא מרגיש כבול כשהוא נדרש ליצור לפי גבולות התקציב והטעם של הלקוחות, לנגפורד מתייך: "על השאלה הזו הייתי עונה אחרת לפני שלושים שנה. היום אני יכול להגיד: לא הייתי חלוקי רעות. אנשים ששוכרים אותי עושים את זה כי הם מכירים את העבודות שלי מהארץ ומהעולם. כשאני מגיע לבית בדרך כלל אומרים לי – זה החלק שעומד לרשותך, מה היית עושה כאן?"

לא רק כבשים

בעבודות המיועדות למבני ציבור ולמקומות הומי ארם, לנגפורד מגריף את עצמו כאמן אקולוגי. "ברוך כלל מתייחסם לאקולוגיה כאל התחשבות בסביבה; יש אצלי הכוונה היא להתחשבות בסביבה האנושית שבה מוצבת היצירה. ככל יצירה תהיה האמירה שלי, אבל היא תמיד תתאים לסביבה האנושית."

לנגפורד אמנם למד והתמחה באמנות קלאסית, אך כיום העיצוב שלו מתאפיין במגוון סגנונות. "זה כמו מישור שקיבל חינוך של מוזיקה קלאסית: הוא יכול להתבטא אחר כך בכל תחום מוזיקלי, ולהיות זמר רוק או ג'ז מרהים. אחד הרבים שתסכלו אותי באמנות הקלאסית בזוכיות היה מגבלות הגודל. ראיתי שאם אני רוצה לפרוש כנפיים ולעשות דברים מנומנטליים, צריך גישה חדשה וטכניקות שמאפשרות יותר."

הוא רואה את עצמו כאמן אקלקטי, שמחשבותיו רצות לכיוונים רבים. "אין משהו מוגדר שאני עושה. אני לא מצייר רק כבשים, למשל, אלא יוצר מגוון של יצירות. אני חושב שהקב"ה הוא האמן האולטימטיבי, ולכן כל המציאות על גווניה והיבטיה היא יצירה אחת גדולה. כל היקום, על שבעה ענקיות שהולכת ומצטיירת עד שותהיה קטן של יצירה בתוך תהליך הזה. לכן האמנות בשבילי היא ביטוי להבונות."

יצירה שהזמין ממנו המיליארדר דונלד טרמאפ הורכבה מלא מפותות מ-8,000 חלקי זוכית, שנארו ונשלחו למיאמי. בנו של לנגפורד נסע לשם בשביל מלאכת ההרכבה, ואפילו חתכה אחת לא נשברה בדרך. "אנחנו מיומנים מספיק כדי לשמור על שלמות היצירות", אומר לנגפורד.

התמחוור של יצירותיו נע בין אלפי שקלים למאות אלפים, בהתאם להיקפה של העבודה ולגודלה. "אין עבודה שהיא קטנה מדי, בתנאי שאני יכול להביע את עצמי באיכות הראייה. לא זומן יציתי ארון קודש קטנטן

לא דיברה איתו שבוט כשהזכר בתשובה. קרוליין לנגפורד

צילום: משהו שו - בילאש 90

צילום: אליה מלוקוב

מתחילה כחול גולמי, עוברת לחצים, והופכת לחומר שקוף, מאיר. הזוכית בעמוד השואה בתערוכת "שרשרת החרות"

לספר תורה מינאטורי; אמנם הנפה היה קטן, אבל הייתה לי האפשרות להביע את עצמי".
עד כמה העבודות שלך שבידות?
"חלק מהן כן וחלק כמעט לא. בהתאם לסביבה שבה העבודה תוצב. בעיר רוד למשל, במקום פתוח, מובן שאצור משהו עמיד יותר, וגם בעבודות המיועדות לבתים עם ילדים לא אשתמש בזוכיות קריסטלית עדינה."

על הברכיים של מקרטני

לנגפורד (59), אלמן ואב לחמישה, מתגורר בגבעתי שמואל. במשך שנים רבות הוא גר בבני-ברק הסמוכה, מתוך רצון להיות קרוב לבית הכנסת של רבו – הרב יהודה לייב אשלג, מחבר "הסולם". על ראשו מתנוסס כובע ברט, המשמש מחד גיסא מחוזה לאמנים ויוצרים גדולים, ומאידך גיסא כתחליף כיפה. חוריי, הוא מספר, לא היו דברים ואף לא מסורתיים: "ביום כיפור ביקרנו לשתיים עד חמש דקות בבית

הכנסת הרפורמי, ואו יצאנו לארוחת צדריים". בצעירותו היה היחס שלו לדת אמביוולנטי. "האמנתי שהתורה אולי הייתה רלוונטית במדבר לפני 4,000 שנה, אבל פג תוקפה, ומושב היה לו נשארה במדבר. לא הצלחתי בכלל להתחבר לדרים החיצוניים ביהדות. זה לא דיבר אליי ואפילו דחה אותי. יחד עם זאת, תמיד האמנתי שיש בעולם הזה משהו מעבר לחיי היומיום, ושהמצאות הוא היא בעצם כיוסי למשהו הרבה יותר עמוק".

החיבור שלו ליהדות נוצר כשהיה בן 23. הוא החל ללמוד קבלה לפי שיטתו של הרב יחזקאל לייב אשלג, "זה שנה לי את כל התפיסה על היהדות ועל ארץ ישראל. התחלתי לראות אחרת את הארץ ואת האנשים. הלימוד נתן לי תשובות לדרים עמוקה מאוד, ועודר שאלות עוד יותר עמוקות. אחרי זמן מה הבנתי שאם אני רוצה להיות רציני עם הלימוד הזה, אני צריך לקחת את כל העסק, גם את שמירת המצוות. זאת עסקת חבילה".
איך המשפחה והסביבה קיבלו את הצעד שעשית?

"הזוכים של אנגליה היו בני בית אצלנו". הביטלס

צילום: נטי אימרוס

בדרך לבית אמנו עצר לנגפורד במחסן תלבושות, ושכר מעיל שחור ארוך, מכנסיים שחורים וציצית בלויה ענקית. במשך שעתיים הסביר לאמו כי כעת הוא חסיד המקפיד על לבושו הרגיל – כשהשינוי היחיד הוא הכיפה שלראשו. "הכול טוב, רק לא מה שלבשת קודם!" אמרה לו האם בהקלה

יצירות מונומנטליות מאפשרות לפרוש כנפיים. יצירה של לנגפורד במלון ולדורף אסטוריה בירושלים

על התרגיל הזה חזר עם כל בני משפחתו, חוץ

"אני חושב שהקב"ה הוא האמן האולטימטיבי, ולכן כל המציאות על גווניה והיבטיה היא יצירה אחת גדולה. כל היקום, על שבעה מיליארדי בני האדם שבו, הוא חלק קטן של יצירה ענקית שהולכת ומצטיירת עד שתהיה מושלמת, ואנחנו בתוך התהליך הזה. לכן האמנות בשבילי היא ביטוי לרבגוניות"

צילומים: יאיר הובר

"נוגע בקישקעס". קיר הנופלים ב"שרשרת הדורות"

צילום: אילנה מלניקוב

שקופות מלאה

מסכתא. חששתי שהיא תקבל התקף לב. מאז יש לי קשר טוב מאוד עם המשפחה, הם בשלחם ואני בשלי. גם ככה הייתי הכבשה השחורה במשפחה, כי אני היחיד שעוסק באמנות פלסטית וכל השאר עוסקים באמנויות הבמה העלוליות. אחותו קרוליין המשיכה את דרכם של הוריה, והפכה לשחקנית. נישאה עם אסי דיין, בן למשפחת אצולה ישראלית שורשית, לא עוררו התרגשות מיוחדת אצל הלנגפורדים. "לא הסתגורנו מהפרסום שלהם", אומר אחיה, "הרי כל הוככים של אנגליה היו בני בית אצלנו. בגיל שש כבר הלכנו להופעות של הביטלס, וכשנגמרה הופעה היינו באופן טבעי נכנסים עם אבא אל מאחורי הקלעים. לקרוליין יש תמונות שבהן היא יושבת על הברכים של פול מקרטני". לימים, כשנישואיהם של קרוליין ואסי התפרקו, לנגפורד סייע להם ובעיקר תמך בכנס ליאור. הקשר עם משפחת דיין נמשך גם היום. על רות דיין, אלמנתו של משה דיין ואמו של אסי, אומר לנגפורד: "היא אחת מהסבתות במשפחה שלי. עוד מעט ייצא לאור ספר על העבודות שלי, והיא כתבה את המבוא. גם עם אחותה, ראומה ויצמן, יש קשר חם. היא אישה מרדומה ומיוחדת". איזה אדם היה אסי, מההיבטים שלך איתו? "אנשים ראו את הצד הפרוע והבוהמי שלו, אבל הוא היה איש עמוק מאוד, אינטליגנטי. אשתי יעל, שהייתה אישה דתית ורוקטור לכימיה קונסטית, ניהלה איתו שיחות עד אמצע הלילה. הם הסתדרו מצוין למרות הפערים ביניהם".

בין השאר הומינו מרצה המתמחה בקבלה (קבלה אמיתית, לא מה שלומרים היום, קבלה לייט דיאטטי) סינטיטית". והוא הביא איתו גם את לנגפורד לחיזוק. באחד השיעורים הכיר לנגפורד את יעל, סטודנטית צעירה לתואר שני, והשאר היסטוריה. "יעל הגיעה ממשפחה מסורתית, ואחרי שהכרנו היא נכנסה לגמרי ליהדות", מספר לנגפורד. "היא הייתה מוכשרת וחכמה מאוד, מבודרת ממני כמעט בארבע שנים. קראתי לא מזמן מחקר שלפיו גברים שמתחתנים עם נשים משכילות מהם זוכים לנישואין מוצלחים מאוד. אני יכול להעיד שהמחקר צודק. החברים היו צחקים עלינו ואומרים שאנחנו נפרדים רק כדי ללכת לשירותים".

ההצעה גרמה פיק ברכיים

החיבור העז של לנגפורד ליהדות מתבטא במספר הרב של יצירותיו הפוררות בבתי כנסת. לא תמיד הוא מאושר מהמגבלות האמנותיות והתקציביות המוטלות עליו בראש הוה. העבודות האחרונות עליו הן בבתי כנסת בחו"ל, שם הוא מצליח למתוח את גבולות העיצוב המקובלים. "בחו"ל אני מצא הרבה יותר פתיחות, ומטבע הדברים העבודות גדולות יותר, ואני יכול יותר לבטא את עצמי". אחת היצירות המרשימות שלו מוצבת בשכונת הברכים בירושלים. היא מורכבת מרובי ריבועים, חרוב נח וינברג, ביקש מלנגפורד לתת לו "ארון קודש שכמוהו לא נראה". האדריכל משה ספרי, שעיבד את בית המדרש, הציע ארון קודש תלוי באוויר, "אבל אז התברר שאסור לעשות ארון כזה, הוא

"אין עבודה קטנה מדי, אם אני יכול להביע את עצמי. לא מזמן יצרתי ארון קודש קטנטן לספר תורה מיניאטורי, אמנם הנפח היה קטן, אבל היתה לי האפשרות להביע את עצמי"

איש עמוק. אסי דיין ואמו רות, שכתבה את המבוא לספר יצירותיו של לנגפורד

צריך להיות יציב", מספר לנגפורד. הפתרון שהגה הוא ארון זכוכית שגראה כמרחף באוויר, אך מחובר לארבעה עמודי זכוכית המתרוממים מן הקרקע. רגע אחד של חרדה עבר עליו כאשר המהנדס שהגיע לבדוק את עמידותו של הארון טרק את דלתו בכוח. לנגפורד עצם את עיניו, שמע בום גדול, אבל כשפסק עיניים לא ראה שברי זכוכית, אלא רק את חיוכו הרחב של המהנדס המרוצה.

העבודה המרשימה והמפורסמת ביותר של לנגפורד התחילה בהיבט הסימבולי-פילוסופי כהקבלה לבנייתו של העם היהודי – דור על גבי דור מתקופת האבות ועד ימינו, שכבה על גבי שכבה. לדברי לנגפורד, הוכיח עצמה משקפת את התהליך שהעם היהודי עבר ועובר בדרך לזיכוכו ולקיום עירוני. "היא מתחילה מחול דומם וגולמי, עוברת חימום, עיבוד ולחץ, ובסופו של דבר מתקבל חומר ייחודי: שקוף, מאיר, חריד, גמיש ובעל גבולות ברורים".

לא כבול. לנגפורד בסטודיו שלו

העביר שעות רבות במנהרות הכותל, ובחלק מהלילות גם ישן שם כדי לקבל השראה. "הבנתי שצריך לעשות יצירה שגם תכבד את המקום, וגם תחשב בדעות של כל הצוות שהיה שותף למיזם. היו כאן הרבה שותפים חשובים: רב הכותל, מנכ"ל הקרן למורשת הכותל המערבי סולי אליאב, ועוד שורה של רבנים ומהנדסים". הסכימה שבה נוצרה עבודת האמנות, פיטול בשכבות זכוכית, אפשרה ללנגפורד להביע את רעיונותיו והתאימה בהיבט הסימבולי-פילוסופי כהקבלה לבנייתו של העם היהודי – דור על גבי דור מתקופת האבות ועד ימינו, שכבה על גבי שכבה. לדברי לנגפורד, הוכיח עצמה משקפת את התהליך שהעם היהודי עבר ועובר בדרך לזיכוכו ולקיום עירוני. "היא מתחילה מחול דומם וגולמי, עוברת חימום, עיבוד ולחץ, ובסופו של דבר מתקבל חומר ייחודי: שקוף, מאיר, חריד, גמיש ובעל גבולות ברורים".

העבודה תוכננה להימשך כשנתיים, אך התארכה לחמש שנים בשל הגילויים התכופים של ממצאים חדשים באתר. בכל שלב נערכו התייעצויות בין היוצרים, המהנדסים והרבנים שליחו את הפרויקט. כך, למשל, כאשר לנגפורד בנה את "עמוד הכיסופים", עמוד זכוכית בגובה 12 מטר ובמשקל של למעלה מ-15 טון המסמל את הגעגועים לציזון. כדי להציב אותו בשלום היה צורך להכין תשתית בטון, וכשחפרו לשם כך בקרקע נתגלה מקווה שלם מימי השמונאים, ולידו קיר מתקופת בית ראשון. כדי שהממצאים הללו יהיו חשופים למבקרים, הוצבה במקום רצפה שקופה, ועמוד הכיסופים נחלץ מן התקרה. "המהנדס שליזוה את הפרויקט ברק היטב ומצא שעל הבנייה של הורדוס אפשר לטמון, ושקירות יצליחו לשאת את המעמסה. זו הייתה הפעם הראשונה שעבדתי מול אדריכל הרודיאני".

מהו פרויקט החלומות שלך? "עברתי במזוואן מגדל דוד ובישיבת אש התורה, זכיתי אפילו לעבוד שלוש שנים מטרים מהכותל, ואני אשמח להמשיך את המשימה הזו: יום אחד צריך להיבנות בית המקדש, ואני חולם להיות אחד האמנים שיבנו ויעטרו אותו".

dyokan@makorishon.co.il